

EKİN GÜNDÜZ ÖZDEMİRCİ VE ELİF DEMOĞLU İLE “NORDİK SİNEMA” KİTABI ÜZERİNE

Özgür Erdi Akbaba

Nordik Sinema henüz birkaç ay önce Doğu Kitabevi tarafından yayımlandı. Nordik sinemanın geçmişle bağlarının izini süren ve güncel durumunu tartışan ilk ve tek Türkçe kaynak olarak sinemanın derinlerinde bilgi arayan sinemaseverlerin ilgisine sunuldu. Kitabın editörleri **Ekin Gündüz Özdemirci** ve **Elif Demoğlu** ile kitap hakkında konuştuk. **Ekin Gündüz Özdemirci** Marmara Üniversitesi Radyo TV ve Sinema Anabilim Dalında doktorasını tamamladı. Şu anda Kapadokya Üniversitesi'nde eko-sinema, medya, iletişim ve çevre gibi dersler vermektedir. Marmara Üniversitesi Radyo TV ve Sinema Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamlamış olan **Elif Demoğlu** ise Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesinde belgesel sinema, film eleştirisi, sinema kuramları, dünya sineması, sinema ve toplum alanlarında teorik ve uygulamalı dersler vermektedir.

Ekin Gündüz Özdemirci

Elif Demoğlu

ÖEA: Nordik sinema geniş bir coğrafyaya ve uzunca bir geçmişe ait. Kitabınız hangi dönemlere, hangi ülkelere ve akımlara odaklanıyor?

EÖ: Kitabımızda Nordik Film ve TV Fonu'nun kurulduğu 1990 sonrasını ele aldık. Bu dönem, Nordik ülkelerde ortak film yapımlarının çoğalmaya, küresel olarak da bölge sinemasının görünürlüğü ve bilinirliğinin artmaya başladığı ve aslında Nordik Sinema -ya da kullanılan diğer bir adıyla İskandinav Sineması-kavramlarıyla bir "ulusaşırı sinema" tanımının da yerleşmeye başladığı bir dönemi ifade ediyor. Kitapta, yapılan akademik araştırmalarda ve seyirci algısında bölge sinemasına özgü olarak yer etmiş mitolojik öğelerin öne çıkması, insan ve insandışı doğa ilişkisinin vurgulanması, varoluşçu sorgulamalar gibi temalara; Kuzey Karası ve kara mizah türlerine; Minimalizm, Nordik sinemanın içinden doğmuş olan Dogma 95 ve Norveç Dalgası gibi akımlara yer verdik.

ED: Çağdaş Nordik sinemada öne çıkan eğilimlere geniş bir bakış sunmayı amaçladık. Nordik sinemanın uluslararası alanda günümüzde tanınırlığını, bilinirliğini sağlayan filmlerdeki tema, biçim, toplumsal sorunlar gibi çeşitli eksenleri saptamaya çalıştık. Bunu yaparken de Nordik ülkelerin tarihsel, toplumsal, kültürel tabanlarını anlamaya çalışarak sinema ve toplum bağıni kurmayı hedefledik. Kitapta yer alan makalelerin tamamına bakıldığında, Nordik ülkeler olan İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç ve Danimarka sinemasına yer verilmiş olduğu görülecektir. **Aziz Barkın Kadioğlu, Aygün Şen, Uğur Kılınc, Ala Sivas Gülçur, Janet Barış, Perihan Taş Öz, Lalehan Öcal, Ekin Gündüz Özdemirci** ve benim makalelerimizin yanı sıra **Prof. Ellen Rees**'in Norveç Dalgası üzerine makalesinin Türkçe çevirisine yer verdik. Kitabımızı tamamlayacağını düşündüğümüz, Nordik sinemaya içeriden bakış sunan bölümde ise iki röportaj yer alıyor.

ÖEA: Türkçe literatürde Nordik sinema hakkında ilk kitabı yazma ihtiyacı nasıl doğdu?

EÖ: Sinema alanında çalışan araştırmacılar olarak yakın dönem Nordik filmlerle ilgili Türkçe bir kitabın bulunmadığını gözlemliyorduk. Son yıllarda Nordik ülkeler sadece sinemada değil edebiyat, müzik, tarih gibi birçok alanda da ilgi görüyor. Hem festivallerde hem de dijital platformlarda Nordik yapımı film ve dizilerin öne çıkması, bölge yapımlarının Hollywood'un dikkatini çekerek yeniden çevrimler için zengin bir kaynağa dönüşmesi, buna bağlı olarak Nordik yapımların çoğalması da son dönem bölge sineması üzerine Türkçe bir kaynağın olması gerektiği fikrini besledi.

ED: Nordik sinemaya ilgi duyan araştırmacılar ve Nordik filmlerden heyecan duyan seyirciler olarak bu konuda kendi okuma ve bilgi edinme isteğimiz sonucu bu eksikliğin farkına vardık. Bizim gibi bu coğrafya sinemasını takip edenler için temel bir kaynak olması ve ardından yenilerinin gelmesi temel isteğimizdi. Kitaptaki makalelerin hepsinde yeni sorular ve araştırma konuları bulunabilir. Nordik sinema üzerine şüphesiz Türkiye’de, çoğu çeviri olmak üzere değerli kaynaklar var, son yıllarda ise lisansüstü tezlerde ulusal sinemalar ve yönetmenler ekseninde üretilen güzel çalışmalara rastlamak, bilimsel olmayan sinema dergilerinde de pek çok önemli inceleme ile karşılaşmak mümkün. *Nordik Sinema* kitabı ise, tek bir ülke, yönetmen ya da türe değil, günümüz Nordik sinemasına bütüncül olarak bakma çabasında. Bizim açımızdan ilk olmasından ziyade bu çerçeveyi çizerek bir ihtiyaca cevap vermesi önemli.

ÖEA: Nordik sinema Türkiye’de ne kadar biliniyor ve takip ediliyor?

EÖ: Bir hayran kitlesi olduğunu düşünüyorum, kitaba gelen geri bildirimler de bunu doğruluyor. Bölge sinemasının uluslararası festivallerdeki etkinliği Türkiye’deki festivallerde de Nordik film seçkilerinin önemli oranda yer almasını sağlıyor. Festival takipçilerinin güncel bölge sinemasına oldukça aşına olduklarını sanıyorum. Bölge sinemasını daha yakından incelemeye yönelik özel gösterimler ve söyleşiler düzenlendiğini biliyorum. Bir önceki sorunun cevabında da belirttiğim nedenlerle sinema eğitimi içinde de güncel Nordik sinema önemli bir yere sahip, bu alanda eğitim alan öğrencilerin bölge sinemasını yakından takip ettiklerini düşünüyorum.

ED: 41. İstanbul Film Festivali’nin uluslararası ana jüri başkanı, kara mizah filmlerini çok sevdiğimiz Norveçli yönetmen **Bent Hamer**’di. **Ekin**’in de değindiği gibi özellikle film festivallerinde bu coğrafyanın filmleri ve yönetmenleriyle buluşma olanağımız oluyor. Popüler anlamda ise Nordik polisiye dizilerine ciddi bir ilgi olduğu ortada, özellikle dijital platformlarda oldukça izleniyor. Örneğin İzlanda polisiye dizisi *Trapped*’in yönetmeni İzlanda’nın önemli *auteur*’lerinden **Baltasar Kormakur**. Diziye gösterilen ilgi, yönetmenin sinemasının görünürlüğüne de imkân sağlıyor. Aslında daha geniş açıdan bakarsak, Nordik olana artan ilgi hangi alanda olursa olsun diğerleri ile bağlantılı ve birbirlerini besler nitelikte. İskandinav mitolojisi ve polisiye romanlarının okurunun artması, elektronik müzik ya da black metal müziğe olan ilgiyi de beraberinde getirebiliyor.

Ya da İsveçlilerin *lagom* (kararında, dengeli yaşamak) ifadesi bir yandan minimalist sinema anlayışını, diğer yandan da IKEA mobilyalarını çağrıştırabiliyor.

ÖEA: Nordik sinema, Avrupa sineması içerisinde nasıl bir konuma sahip?

EÖ: Aslında Avrupa sinemasının bir parçası olarak da ele alınıyor, Danimarka, İsveç, Norveç, Finlandiya ve İzlanda'nın ülke sinemaları ayrı ayrı Avrupa sinemasının bileşenleri. Diğer yandan bu ülkelerin kendi içlerinde ortak bir tarihleri ve kültürleri var, bu da hem film yapımını hem de sosyo-ekonomik ilişkileri şekillendiren resmi bir Nordik birliğinin varlığını ve bölgeye özgü olarak bilinen özellikleri açıklıyor. Avrupa sineması olarak geniş bir perspektiften bakarsak, kıta sinemasının gelişiminde Nordik coğrafyanın önemi **Carl Dreyer** ve **Ingmar Bergman** gibi isimlere bakınca ortaya çıkıyor. Sinema tarihi boyunca Avrupa'da, Fransa, İtalya ve Almanya gibi ülkelerle birlikte en etkili film üreten ülkelerin arasında Danimarka ve İsveç de bulunuyor. Günümüzde de uluslararası film festivalleri, dijital platformlar ve Hollywood uyarlamaları üçgenine baktığımızda, aynı etkinliğin tüm Nordik coğrafyaya yayılmış bir şekilde devam ettiğini görebiliyoruz.

ED: Ek olarak, Nordik ülkeler Kuzey Avrupa'da yer almalarına rağmen coğrafi açıdan görece izole bir konumdalar. Kendi içlerindeki tarihsel, kültürel ortaklıkları ve iş birlikleri Avrupa geneline göre daha ön planda. Beş Nordik ülkesinin televizyon ve sinema yapımlarında iş birliği gözeterek fon sağlayan temel bir kurum olan Nordik Film ve TV Fonu da bu durumu tescilleyen bir konumda. Bu açıdan Avrupa sinemasının hem içinde hem de dışında konumlandırabiliriz.

ÖEA: Bu kitap çalışması ile Nordik sinemanın karakteristik özelliklerini yeniden tanımlamak mümkün mü?

EÖ: Danimarka, İsveç, Norveç, Finlandiya ve İzlanda'dan oluşan Nordik ülkelerin tamamının sinemasından örneklere bu kitapta yer verdik. Bölümler, hikayelerde ve anlatım biçimlerindeki belirgin özellikleri ele alan film örneklerine odaklanırken, ülkelerin sinemalarına dair genel bir bakış açısı da sunuyor. Bölümler temelde doğanın, mitolojinin, yerli kimliklerin ve varoluşçuluğun Nordik filmlerde önemli bir yere sahip olduğunu; minimalizm, kara mizah ve polisiye türünün bölgeye özgü biçimleriyle birlikte bu temaların nasıl ele alındığını ortaya koyuyor. Diğer yandan güncel Nordik sinemaya içeriden bir bakış sunan bölümler de var. Bunlar da bölge sineması içindeki ulusal ve ulus-ötesi dinamiklere ışık

tutuyor. Oslo Üniversitesi'nden **Dr. Ellen Rees**'in *Norveç Dalgası (Norwave): Norveç Sineması 1997-2006* başlıklı makalesinin çevirisi, Stockholm Üniversitesi Medya Çalışmaları Bölümü'nden **Prof. Tytti Soila** ve Nordik Film ve TV Fonu CEO'su **Liselott Forsman** ile yaptığımız söyleşiler Nordik sinemanın geleceğine dair de öngörüler içeriyor.

ED: Çağdaş Nordik sinemayı yeniden tanımlamak için öncelikle var olanı anlamak gerekli. Melankoli, kasvet, soğuk iklim, puslu manzaralar, varoluşçu yaklaşımlar, bireyselliğin öne çıkışı ve hepsini kapsayan refah toplumuna çeşitli bakış açılarının Nordik sinemanın genelinde öne çıktığını söylemek mümkün. Dünya sinema literatüründe Nordik sinema bu nitelikleriyle zaten tanımlanmakta. Tüm bunların ötesinde ise Nordik sinemayı sıra dışı, arayışta olan ve deneysel nitelikler taşıyan bir yapı ile özdeşleştirdik. Nordik sinemaya dair yeni tanımlamalara kitabımızda yer alan makalelerden örnek verecek olursak: Türkçede hiçbir çalışmanın bulunmadığı, dünya literatüründe ise sınırlı incelemelerin bulunduğu, Sami ırkının Nordik coğrafyadaki yeri üzerine **Aygün Şen**'in yazısı Samilere yapılan asimilasyonun sinemaya yansımından yola çıkıyor ve Nordik coğrafyanın görünmeyen geçmişine yeni bir bakış sunuyor; **Lalehan Öcal** ise oldukça bilinir olan Dogma 95 akımını dönemin toplumsal, ekonomik, siyasal koşulları bağlamında değerlendirirken manifestolarını savunularıyla, eleştirileriyle ve belirsizlikleriyle yeniden okuyor.

ÖEA: Günümüz Nordik sineması geçmişten ne tür izler taşır?

EÖ: Nordik sinemanın bölge mitolojisinden oldukça fazla besleniyor oluşu ilk olarak akla geliyor. Bu toplumların mitolojisi sadece kendi sinemaları değil dünya sineması için de popüler bir esin kaynağı. Bölge sinemasının tarihinden izleri de günümüz sinemasında bulmak mümkün. **Ingmar Bergman**'a atfedilen minimalist üslubun yansımalarını birçok Nordik filmde gözlemleyebiliriz, diye düşünüyorum. Fakat bölge içinden bir bakışla **Prof. Tytti Soila**, **Ingmar Bergman**'ın İsveç dışındaki Nordik ülkeler üzerindeki etkisinin oldukça az olduğunu ifade ederek, bölgede üretilen filmlerde **Bergman** sinemasıyla benzerlikler bulunmasını, sinema tarihinin etkisi altındaki insan algısının bir stratejisi olarak yorumluyor.

ED: **Aziz Barkın Kadioğlu**'nun kitabımızda yer alan yazısına bakıldığında tarihsel süreç içerisinde Nordik sinemanın başlangıcından beri var olan bazı niteliklerinin sürdüğü görülüyor. Bunların başında kuşkusuz manzaralar, doğal mekanların kullanımı, filmlerde doğaya verilen önem ve doğal oyunculuklar

sayılabilir. **Uğur Kılınç**'ın İskandinav mitolojisinin filmlerdeki izini sürdürdüğü yazısında ise günümüz filmlerinin mitolojiden nasıl beslendiği ortaya koyuluyor. Ayrıca, incelediğimiz Nordik filmlerin çoğunda toplumla bir yüzleşme süreci görünüyor. Pek çok filmde refah toplumuna eleştirel bakışlar saptanabilir. Bunlar arasında geçmişte refah toplumu kurulurken ödenen bedellerin eleştirisinin sunulduğu polisiye filmler ya da kara mizah örnekleri anılabilir.

ÖEA: Nordik ülkelerinin bağımsız sinemalarında ne gibi benzerlikler ve farklılıklar vardır?

EÖ: Görsel anlatım açısından ve tematik olarak benzerlikler dikkat çekiyor. Genelde bütüncül bir doğa algısı var, insan ve insandışı doğanın bağlılığı, insanın üstünlüğü söylemini bozan bir ilişki karşımıza çıkıyor. Diğer yandan hangi tür ve tema içinde olursa olsun refah toplumu eleştirisinin de genelde öne çıktığını görüyoruz. Absürtlük, kara mizah ve minimal anlatımı da benzerlikler arasında sayabiliriz. Farklılıklarda ilk aklıma gelen, İzlanda sinemasında genelde, coğrafi ve toplumsal yapıya paralel olarak kırsal anlatıların ve kırsal-kent çatışmasının öne çıkması, fakat Danimarka ve İsveç gibi ülkelerde, modern kentli bireyin çıkmazı anlatılarına daha çok rastlanması. Toplumsal tarihin bir yansıması olarak, yerli kimlikler ve azınlıklara dair hikayeler de özellikle İsveç ve Danimarka sinemasında yoğunlaşıyor.

ED: Ben de başka bir açıdan, kendi sinemamızdan Nordik sinemaya bakarak yanıtladığımda, bu ülkelerde bağımsız sinemanın devlet fonları ile desteklendiğini görüyoruz. Aynı zamanda sanatçının değer gördüğü bir toplumda, özgürce üretim yapılabildiğine şahit oluyoruz. Bunun bir sonucu olarak filmlerde deneysel arayışlara, yeni biçimsel yaklaşımlara rastlanabiliyor. Refah toplumunu oldukça sert biçimde eleştiren bağımsız filmlerden birini sinemaya verilen önem ve sinemanın toplumu dönüştürme gücüne örnek olarak anabiliriz. **Lukas Moodysson**'un *Lilya 4ever* filminin, ele alınan konu çerçevesinde pedagojik bir araç olarak kullanıldığı, hükümeti harekete geçiren bir araç olduğu görülüyor. Yani toplumu eleştirdiği için saklanmak yerine bir nevi taçlandırılıyor.

ÖEA: Kitabınızda Nordik sinemaya dair güncel tartışmaların da yer aldığını görüyoruz. Avrupa sinemasında Nordik sinemanın ön plana daha fazla çıkacağını düşünüyor musunuz?

EÖ: Nordik Film ve TV Fonu CEO'su **Liselott Forsman** ülkeler arası iş birliğinin her geçen yıl daha da güçlendiğini, ortak yapımları özellikle teşvik ettiklerini vurguluyor. Nordik filmlerin hem uluslararası dağıtım olanakları genişliyor hem de beş ülke içindeki dağıtım ağı kendi kendine yetebilen çok güçlü bir endüstri oluşturuyor. **Forsman**'ın özellikle "en yerel olanın en küresel olabileceği" şeklinde bir görüşü benimsediklerinden bahsetmesi önemli, bu nedenle biz de özgün bir Nordik sinemayı konuşabiliyoruz. Popüler anlatım kalıplarına, türlere, temalara kapılmadan, bölgeye özgü olanı popüler hale getirebilen çokkültürlü bir sinema var karşımızda, bu da çok güçlü ve sürdürülebilir bir özellik. Bu anlamda Nordik sinemanın yaratıcılık ve üretkenlik açısından ön planda kalmaya devam edeceğini düşünüyorum.

ED: Avrupa sineması, tek tek ülkeleri düşündüğümüzde, pek çok açıdan değerlendirilebilecek güçlü bir yapıda. Fakat Nordik sinemanın ayırıcı unsuru, bence, sinemayı geliştirici denemelere yer vermesi. Takip ettiğim Nordik yönetmenlerin her yeni filminde beklenmeyen bir yapı ile karşılaşabileceğimin heyecanını yaşıyorum. Bu açıdan Nordik sinemanın hem Avrupa sinemasında hem de dünya sinemasında yerini koruyacağına inanıyorum.

